

Yurtdışı Müteahhitlik Ve Teknik Müşavirlik Firmalarına Verilen Devlet Teşviklerinin Firmalar Üzerindeki Etkisinin Araştırılmasına Yönelik Bir Çalışma

A Study For The Investigation Of The Effect Of Government Incentives Given To International Contracting And Technical Consultancy Companies

Ali AKIN *
Prof. Dr. İrfan SÜER**

Öz:

Bu çalışmanın amacı yurtdışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik firmalarına verilen devlet teşviklerinin etkisini belirlemek ve teknik müşavirlik hizmetleri sektörünün dünyada ve Türkiye özelinde incelenmesiyle, Türk teknik müşavirlik hizmetleri sektörünün gelişmesine yönelik öneriler sunmaktır. Bu tez çalışmasına, teknik müşavirlik hizmetlerinin gerek uluslararası literatürde yer alan tanımları gerekse Türkiye’de ifade ettiği anlam ve kapsamının araştırılmasıyla başlanmış, müteahhitlik hizmetleri ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Ayrıca dünyada teknik müşavirlik hizmetleri sektörünün genel durumu da incelenmiş, uluslararası mevzuatın sektör üzerindeki etkileri de ayrıca irdelenmiştir. Ardından Türkiye’de inşaat sektörünün genel durumu analiz edilmiştir. Türk teknik müşavirlik hizmetleri sektörünün analiz edilmesinde eldeki verilere ilave olarak doğrudan sektör temsilcilerinden görüşler alınmak üzere anket çalışması yürütülmüştür. Sonuçta Türk teknik müşavirlik hizmetleri sektörünü uluslararası rakipleriyle kıyaslama imkânı bulunmuş, bu sayede hem sektörün gelişimine hem de devlet yardımlarının etkinliğini arttırmaya yönelik öneriler üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Bu çalışma yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi SBE Uluslararası İşletmecilik Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF, Uluslararası Ticaret Bölümü

Teşvik alan 41 firma üzerinde yapılan alan araştırması sonucunda firmaların genel olarak uluslararası tecrübeye sahip olduğu; rekabet üzerinde en önemli 5 desteğin seminer ve konferanslara katılım, proje ve yurtdışı fuarlara katılım desteği, yurtdışı ofis desteği, reklam, tanıtım ve pazarlama desteği olduğu görülmektedir. Bölgesel ve siyasi gelişmelerin iş yaşamına etkisi ve ekonomik konjonktürdeki belirsizlik algısı firmalar için en önemli sorunlardır. Teşviklerin sektör üzerinde etkili olması için desteklerin sektör ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi ve yeni teşvik türlerinin oluşturulması gerekmektedir.

Anahtar sözcükler: Yurtdışı müteahhitlik, Teknik müşavirlik, Devlet teşvikleri, İnşaat Sektörü, İnşaat Sektörünün Sorunları

Abstract:

The aim of this study is to determine the effect of government incentives given to contracting and technical consultancy firms and technical consultancy services industry by examining the world and Turkey in particular, to provide recommendations for the improvement of Turkish technical consulting services sector. In this thesis work, the need for technical consultancy services in international literature as well as in Turkey defined by investigating the meaning and scope of that statement, and its relationship with contracting services is described. In addition, the general situation of the technical consultancy services sector in the world has been examined and the effects of international legislation on the sector have also been examined. Then the overall situation of the construction sector in Turkey is analyzed. In order to analyze the Turkish technical consultancy services sector, in addition to the available data, a survey was conducted to obtain opinions directly from the sector representatives. As a result, Turkish technical consultancy services sector has been able to compare with its international rivals, thus making evaluations on both the development of the sector and suggestions to increase the effectiveness of the state aid. As a result of the field research conducted on 41 companies which have received incentives, the firms have international experience in general; the most important 5 support on competition is participation in seminars and conferences, support for project and participation in overseas fairs, overseas office support, advertising, promotion and marketing support. The impact of regional and political developments on business life and the perception of uncertainty in economic conjuncture are the most important problems for the firms. In order for the incentives to be effective on the sector, the incentives should be adapted to the needs of the sector and new types of incentives should be created.

Keywords: International contracting, technical consultancy, government incentives, construction sector, construction sector problems

1.Giriş

Müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörü inşaat sektörünün alt sektörü konumundadır. İnşaat sektörü, yarattığı katma değer ve istihdam olanakları göz önünde bulundurulduğunda, ülke ekonomileri için oldukça önemli bir sektördür. Ülkemizde yerel şirketlerin etkin olduğu inşaat sektörü birçok sektörden girdi kullanması ve ihtiyaç duyulan emeğin nitelik bakımından çeşitli olması nedeniyle istihdam kapasitesi çok yüksek bir sektördür. İnşaat sektörüne ana girdileri sağlayan sektörler, mal ve hizmet sunan sektörler ve bölgesel kalkınmadaki rolü düşünüldüğünde GSYİH içindeki payı istatistiki değerlerden oldukça büyüktür.

Türkiye'nin dünyaya ekonomik entegrasyonunda ilk yurtdışına açılan sektör olarak önemli bir tarihsel tecrübeye sahip olan müteahhitlik hizmetleri, en gelişmiş hizmet sektörümüz olarak Türkiye'nin yeni pazarlara açılımında öncü rol oynamaktadır. Küresel rekabetin sektörde arttığı günümüzde, ülkelerin ekonomik kalkınmasının büyük ölçüde ihracatta göstereceği performansa bağlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, ülkeler dış ticarete ayrı bir önem vermektedir. Her gün artan uluslararası rekabet karşısında ülkeler katma değerini yüksek olduğu sektörlerde ihracat artışı hedefleyen stratejiler belirlemekte ve bunu destekleyecek makro ekonomik önlemler almaktadır. Bu önlemlerin başında döviz kazandırıcı hizmet ihracının yaygınlaştırılması gelmektedir. Ülkemizdeki döviz kazandırıcı hizmetler arasında halihazırda en gelişmiş sektörlerden birisi yurtdışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetleri sektörüdür. Dolayısı ile ülkeler yurtdışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörünü teşvik etmektedir.

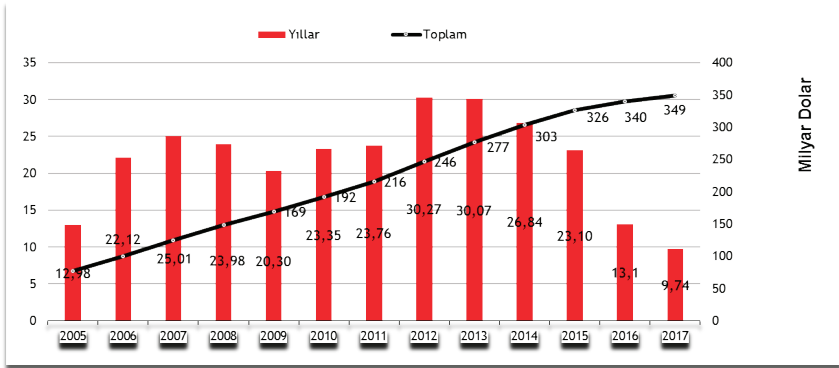
Ülkemizde müteahhitlik sektörüyle kurduğu tedarik ilişkisinin yanı sıra teknik müşavirlik hizmetleri sektörü son 30 yılda bağımsız bir sektör olduğunu göstermiştir. Müteahhitlik sektörüyle olan bu ayrışma uluslararası piyasalarda büyük ölçekli teknik müşavirlik firmalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türk teknik müşavirlik sektörü de gelişimini ve büyümesini devam ettirmektedir. Yabancı müşavirlik firmaları göz önüne alındığında uluslararası piyasalarda ön plana çıkacak iş hacmine henüz ulaşamamıştır ve uluslararası piyasalar düşünüldüğünde maaşlesef bir adım geride olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Türk teknik müşavirlik hizmetleri sektörünü "bebek endüstri(infant industry)" olarak ele almak ve gelişimini bu yönde izleyerek çözüm önerileri sunmak daha sağlıklı olacaktır.

Bu tez çalışmasında ülkemizde teknik müşavirlik hizmetleri alanında hissedilen kaynak eksikliğini gidermek amaçlanmıştır. Bu konuda halen destekten faydalanan ve yurtdışında proje üstlenen sektör temsilcilerinin görüşlerinin alınması, teşviklerin etkinliği hakkında bize daha sağlıklı bilgi verecektir. Bu nedenle bu tez çalışmasında sektörün önde gelen firmalarının mevcut durumu incelenmiş ve yapılan anket çalışmaları ile sektör temsilcilerinin sektör hakkında görüşleri alınmıştır.

2. Müteahhitlik Hizmetleri ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri

Teknik müşavirlik hizmetlerinin tanımını ülkemizde ve dünya literatüründe farklı şekillerde yer almaktadır. Kelime anlamı olarak ‘teknik’; yol, yöntem, uygulama becerisi olarak karşılık bulmaktadır. Müşavirlik ise kelime anlamı olarak danışmanlık ifadesine denk gelmektedir. Kelime anlamlarının bir araya getirilmesiyle teknik müşavirlik; sahip olunan beceri ile yol, yöntem belirleme ve danışmanlık hizmetleri anlamına gelmektedir (TDK). Teknik müşavirlik hizmetleri sektörü müteahhitlik sektörü ile sürekli etkileşim halindedir. Öyle ki, dünya üzerinde yapılmakta olan ya da yapılması planlanan neredeyse tüm büyük çaplı projelerin teknik müşavirlik firmaları tarafından tasarlanıp yönetildiği gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise teknik müşavirlik firmalarının misyonu gereği yapılan işin çevre ile uyumlu, kalıcılığı yüksek ve iktisadî olarak en uygun yapıma stratejisini iyi belirliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri ülkeye sağladığı katma değer ile ülke ekonomisinin en önemli sektörlerindedir. Ayrıca dış ticarete katkı ve istihdam kapasitesi ile de yurtdışı müteahhitlik hizmetleri 2000’li yıllardan sonra çok önemli bir konuma gelmiştir. Türk müteahhitleri girişimci yapıları ve risk alabilme kabiliyetleri ile dünyanın en önemli müteahhitlik firmaları arasında yer almaktadır. Türk müteahhitlik sektörü yurtdışı faaliyetlerine 1972 yılında Libya’da başlamıştır. 1972’den 2002’ye kadar geçen yıllarda yurtdışında toplam 49,7 milyar dolarlık iş gerçekleştirilmişken, 2002 yılından bugüne kadar toplam iş hacmi 292 milyar dolara ulaşmıştır (İNTEs, 2017:40).

Şekil 1. Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri 2002-2017 iş hacmi

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Dairesi

Veri Tabanı (2017)

Şekil 1’de de görüldüğü gibi 2017 yılına kadar ülkemiz, toplam 349 milyar dolar değerinde proje üstlenerek yurtdışı müteahhitlik sektöründe dünyanın en önemli aktörlerinden biri olduğunu göstermiştir (İNTEs, 2017:40).

2016 yılında diğer yıllara nazaran performansı biraz düşen yurtdışı müteahhitlik sektörü halen yoğun olarak ticaret yaptığımız pazarlardaki istikrarsızlıktan oldukça etkilenmiştir. Hedef pazarlarımızdan olan ülkelerde halen yaşanmakta olan siyasi istikrarsızlıklar ve söz konusu ülkelerin en önemli gelir kaynağı olan petrol fiyatlarındaki ciddi düşüş 2016'daki durgunluğun ana kaynağıdır. Özellikle Tunus, Libya, Mısır ve Suriye'deki siyasi değişimler bu ülkelerle olan ticari ilişkilerimizi etkilemiştir. Sonuç olarak tüm bu istikrarsızlıklara rağmen 2015 yılında 89.6 milyon dolar ortalama proje bedeli ile rekor kırılmış, 2016 yılında ise ortalama 74.8 milyon dolarlık iş hacmi gerçekleştirilmiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2017).

Mühendislik hizmetleri sektörünün önde gelen yayınlarından Engineering News Record (ENR) Dergisi'nin her yıl belirlediği dünyanın en çok kazanan müteahhitlik firmaları listesi olan ENR Top 250 Listesi'nde 2016 yılında 40 Türk firması yer almıştır. Bu firmalardan 7'si söz konusu listelerde ilk 100 firma arasında yer almaktadır. Dünyanın en büyük 225 uluslararası müşavirlik firmalarının sıralandığı listede 2016 yılında 3 firmamız varken, 2017'de 4 firmaya ulaşılmıştır. Bu firmalar;

NKY Mimarlık, 95,3 Milyon \$, 97. sırada

Su Yapı, 25,4 Milyon \$, 156. sırada

Temelsu, 12,3 Milyon \$, 193. sırada

Yüksel Proje, 10,3 Milyon \$, 209. sırada yer almıştır.

Böylelikle ilk 100'e ilk defa bir Türk firması girmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere uluslararası alanda giderek güçlenen bir teknik müşavirlik sektörümüz vardır.

Teknik müşavirlik hizmetleri ve müteahhitlik hizmetlerinin dünyadaki konumunu genel olarak değerlendirecek olursa; teknik müşavirlik sektörü, üst düzey meslekî eğitimli çalışanlar ve üst düzey teknik kapasite ile çalışmaktadır. Farklı pazarlarda, farklı iş kültürlerinde ve farklı proje türlerinde edinmiş olduğu bilgi ve tecrübe sayesinde rekabet üstünlüğü elde etmektedir. Ayrıca uluslararası standartlara uygun maliyetli hizmetler vererek ve sözleşme süresine sadık kalarak uluslararası alanda giderek saygınlık kazanmaktadır.

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi:

İnşaat sektöründeki büyümeye paralel olarak müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörü de her geçen gün büyümektedir. Dünya genelindeki ekonomik görünümüne bakıldığında inşaat sektöründeki büyüme ile ülkelerin ekonomik görünümleri paralellik göstermektedir, bu sebepten dolayı inşaat sektörü ülke ekonomilerini çok ciddi şekilde etkilemektedir. Uluslararası piyasada etkinliği yüksek olan ülkelerin uzun vadede pozisyonlarını koruyacağı varsayımı altında ülkemizin bu ülkelerle yarışabilir pozisyonlara getirilmesi şarttır. Ancak ülkemizin firma ölçekleri bu denli büyük ülkelerle yarışabilmesi için hem teknik hem de ekonomik ola-

rak desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca ülkemiz bulunduğu coğrafya itibari ile sektörde çok ciddi avantaja sahiptir. Ortadoğu'daki siyasi sorunların çözümüyle birlikte yıkılmış ve tahrip olmuş alt ve üst yapıların onarımı ve inşası Türk ekonomisine ciddi katkılarda bulunacaktır. Ortadoğu'daki bu boşluk diğer rakiplere kaptırılmamalı ve bunun için gerek teknik gerekse ekonomik destek sağlanmalıdır. Bu konuda TC Ekonomi Bakanlığının verdiği teşvikler inşaat sektörü için çok ciddi avantajlar sağlamaktadır. Müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektöründeki eksiklerin giderilmesi inşaat sektörünü rakip ülkelerle yarışabilir bir konuma getirebilmek için önemlidir. Ayrıca bu eksikliğin giderilmesi için devlete düşen ne gibi görevler olduğunun da bilinmesi önemlidir. Ülke ekonomisini bu kadar etkileyen bir sektörün nasıl daha iyileştirilebileceğinin tespiti ülkemizin ekonomik kalkınması açısından oldukça önemlidir ve bu tezde devletin sektöre verdiği teşviklerin sektöre etkisi incelenecektir.

4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları:

Araştırmanın kapsamını sadece devletten teşvik alan 74 firma oluşturmaktadır. Çünkü bu çalışmanın amacı devlet teşviklerinin teşvik alan firmalar üzerindeki etkisinin araştırılmasıdır. Aynı zamanda bütün teşvik alan şirketlerin anketleri cevaplandırılmaması da veri yönünden araştırmanın bir diğer kısıtlılığı olarak sayılabilir.

5. Araştırmanın Yöntemi:

Araştırma için gerekli verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Anket soruları çoktan seçmeli ve 5'li Likert tipi olmak üzere on bir sorudan oluşmaktadır.

Anketle şirketleri tanımaya yönelik sorular yöneltilmiş, şirketlerin hangi faaliyet alanlarında iş yaptığı, toplam çalışan sayısı, şirketlerin uzmanlık alanları, şirketlerin yurt dışında hangi ülkelerde faaliyet gösterdiği, şirketlerin yurt dışında gerçekleştirdiği projelerden elde ettiği gelirlerin toplam gelirleri içindeki payı sorulmuş; daha sonra şirketlerin hangi teşviklerden faydalandığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Son olarak da şirketlerin hangi sorunlarla karşılaştığı ve devlet teşviklerinin etkinliği test edilmeye çalışılmıştır. Verilerin analizi ve değerlendirilmesinde frekans dağılımı ve ortalama değerler dikkate alınmıştır.

6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi:

Alan incelemesi için Türkiye'de faaliyet gösteren ve TC Ekonomi Bakanlığından müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörü için teşvik alan şirketler incelenmiş olup bu şirketlerin hangi alanlarda ne tür teşvikler aldıkları ve bu teşviklerin etkili olup olmadığı, oluyor ise ne gibi faydalar elde ettikleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Dolayısıyla, çalışmanın ana kitlesini devletten teşvik alan firmalar oluşturmaktadır. Kalkınma Bakanlığının verilerine göre araştırmanın yapıldığı dönemde devletten 74 firma teşvik almaktadır. Tam sayılı örnekleme yöntemi kullanılarak 74 firma örnekleme dahil edilmiştir. Teşvik alan tüm firmalarla iletişime geçilmiş olup anket uygulanmıştır. Ancak 43 firma anket uygulamasına katılmıştır. Dolayısıyla ile geri dönüş oranı %58 düzeyindedir. Anket uygulamasına katılan 2 firma sorulara yeterli cevap vermediği için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Araştırma 41 firmanın katıldığı anket verilerinin incelenmesinden oluşmaktadır.

7. Araştırmanın Bulguları:

Bu bölümde, anket çalışmasında yer alan sorular ile bu sorulara alınan cevaplar sırasıyla değerlendirilecektir.

7.1. Firmaların Faaliyet Alanlarının Dağılımı:

Bu bölümde şirketlerin ana faaliyet alanları sorulmuştur. Ankete katılan 41 firmadan 15'i (% 36,58) yalnızca altyapı alanında faaliyet gösterirken 16 firma (% 39,02) yalnızca üstyapı alanında faaliyet göstermektedir. 10 firma (% 24,39) ise her iki alanda da faaliyet gösterdiğini belirtmiştir. Ankete katılan 41 firmanın 26'sının üstyapı, 25'inin de altyapı piyasasında varlık gösterdiği anlaşılmıştır (Çizelge 1). Üstyapı alanında faaliyet gösteren firmaların biraz daha ağırlıklı olduğu gözlenmiştir.

Çizelge 1. Firmaların faaliyet alanı dağılımı

		N	%
Firmaların faaliyet alanı dağılımı	Altyapı	15	36,58
	Üstyapı	16	39,02
	Her ikisi	10	24,39
	Toplam	41	100

7.2. Ana Hizmet Alanının Dağılımı:

Bu bölümde şirketlere üstlendiği projelerde sunduğu ana hizmetin ne olduğu sorulmuştur. Ankete katılan 41 şirketten hiçbiri müteahhitlik hizmeti vermezken şirketlerin tamamı teknik müşavirlik alanında hizmet verdiğini belirtmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Şirketlerin ana hizmet alanı dağılımı

		n	%
Şirketlerin ana hizmet alanı dağılımı	Müteahhitlik hizmetleri	0	0,0
	Teknik Müşavirlik Hizmetleri	41	100,0
Toplam		41	100

7.3. Şirketlerin Çalışan Sayısı

Ankete katılan şirketlerden 4'ü (%9,8) 1-9 arasında çalışanı olduğunu belirtirken, 14'ü (%34,1) 10-49 arasında çalışanı olduğunu, 3'ü (%7,3) 50-99 arasında çalışanı olduğunu, 9'u (%22,0) 100-249 çalışanının olduğunu, ankete katılan şirketlerden 11'i ise (%26,8) 250 ve üzeri çalışanının olduğunu belirtmiştir. Bu oranlar bize sektörde iş yapan ve ankete cevap veren şirketlerin çok küçük işletmeler olmadığını göstermektedir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Şirketlerin toplam çalışan sayısı

		n	%
Şirketlerin toplam çalışan sayısı	1-9 çalışan	4	9,8
	10-49 çalışan	14	34,1
	50-99 çalışan	3	7,3
	100-249 çalışan	9	22,0
	250 çalışan ve üzeri	11	26,8
Toplam		41	100

7.4. Şirketlerin Yurtdışı Tecrübesi:

Ankete katılan 41 firmadan 1'i (%2,4) 1-2 yıl arası tecrübeye sahip iken, 3'ü (%7,3) 3-5 yıl arası tecrübeye sahip olduğunu belirtmiştir. Şirketlerin 5'i (%12,2) 6-10 yıl arası tecrübeye sahip iken, 10'u (%24,4) 11-19 yıl arası tecrübeye sahip olduğunu, 22'si (%53,7) ise 20 yıldan fazla tecrübeye sahip olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4). Şirketlerin yurtdışı tecrübesini değerlendirecek olursak, ankete katılan şirketlerin yurtdışında iş yapma konusunda deneyimli oldukları söylenebilir.

Çizelge 4. Şirketlerin uluslararası tecrübesi

	n	%
Şirketlerin uluslararası tecrübesi	1-2 Yıl	1, 2,4
	3-5 Yıl	3, 7,3
	6-10 Yıl	5, 12,2
	11-19 Yıl	10, 24,4
	20 Yıldan fazla	22, 53,7
Toplam	41	100

7.5. Şirketlerin Hizmet Alanları:

Ankete katılan 41 şirketin tamamı birden çok hizmetle iştigal etmektedir. Bu firmalardan 34'ü danışmanlık hizmeti, yine 34'ü tasarım hizmeti verirken, 33'ü mühendislik, 32'si proje yapımı, 30'u ise teknik müşavirlik hizmeti vermektedir. Ankete katılan firmalardan 27'si etüt, 26'sı müşavirlik hizmeti, 23'ü kontrol, yine 23'ü proje yönetimi hizmeti verirken, 20'si mimarlık, 19'u planlama, 14'ü zemin etüdü hizmeti vermektedir. Ankete katılan firmalardan 4'ü ise "diğer" hizmetleri sunmaktadır. Diğer hizmetlerle iştigal eden firmaların belirttiği hizmet alanları process mühendisliği, haritacılık hizmetleri, software geliştirme, FIDIC sözleşmeleri ile inşaat işlerinde uyumsuzluk çözümü ve sözleşme danışmanlığıdır. Ancak şirketlerden hiçbirisi pazarlama hizmeti sunmadığını belirtmiştir.

Araştırma sonucunda firmalar tarafından en fazla sağlanan hizmetler % 82,9 oranla danışmanlık hizmeti ve tasarım hizmeti, % 80,5 oranla mühendislik, % 78,0 oranla proje yapımı, % 73,2 oranla teknik müşavirlik hizmetidir. En az sağlanan hizmetler ise % 34,1 oranla zemin etüdü ve % 9,8 oranla diğer hizmetlerdir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Şirketlerin sunduğu hizmet alanları

		n	%
Şirketlerin sunduğu hizmet alanları	Danışmanlık	34	82,9
	Tasarım	34	82,9
	Mühendislik	33	80,5
	Proje Yapımı	32	78,0
	Teknik Müşavirlik	30	73,2
	Etüt	27	65,9
	Müşavirlik	26	63,4
	Kontrol	23	56,1
	Proje Yönetimi	23	56,1
	Mimarlık	20	48,8
	Planlama	19	46,3
	Zemin Etüdü	14	34,1
	Diğer	4	9,8
	Pazarlama	0	0,0

7.6. Şirketlerin Uzmanlık Alanları:

Ankete katılan 41 şirket bir veya birden çok uzmanlık alanına sahip olduğunu belirtmiştir. Bu şirketlerden 26'sı karayolu/tünel/köprü alanında, 14'ü idari bina, 13'ü ise içme suyu/arıtma tesisleri, kanalizasyon sistemleri ve ticaret merkezleri, yine 12'si sosyal/kültürel tesis alanında uzmanlaşmıştır. Fabrika, konut ve turistik tesisi alanında uzmanlaşan firma sayısı 10, enerji nakli hatları ve sağlık tesisi alanında uzmanlaşan firma sayısı ise 7'dir. Ankete katılan firmalardan 6'sı baraj, depolama tesisleri, enerji santrali, havalimanı ve sportif tesis alanında, 5'i demiryolu ve petro kimya tesisi alanında uzmanlaştığını belirtir iken 4'ü askeri tesis, gaz/petrol boru hatları ve sulama alanında, 3'ü ise okul yapımı alanında uzmanlaştığını belirtmiştir. Ankete katılan firmalardan 2'si liman, yine 2'si diğer uzmanlık alanlarında iştigal etmekte ve 1'i de iletişim sistemleri alanında uzmanlaştığını belirtmektedir. Diğer uzmanlık alanlarını işaretleyen 2 firma maden tesisleri ve haritacılık alanında faaliyette bulunmaktadır (Çizelge 6).

Sonuç itibarıyla araştırmaya dâhil olan firmaların yurtdışında üstlenmiş olduğu projelerde başlıca uzmanlık alanı/alanlarından en fazla olanlar %63,4 oranla karayolu/tünel/köprü, %34,1 oranla idari bina, %31,7 oranla içme suyu/arıtma tesisleri, kanalizasyon sistemi ya da ticaret merkezidir. Firmaların yurtdışında üstlenmiş olduğu projelerde başlıca uzmanlık alanı/alanlarından en az olanlar %9,8 oranla askeri tesis, gaz/petrol boru hatları ya da sulama, %7,3 oranla okul, %4,9

oranla liman ya da diğer yapılan ve %2,4 oranla iletişim sistemleridir.

Çizelge 6. Şirketlerin uzmanlaştığı alanlar

	n	%	
Şirketlerin uzmanlaştığı alanlar	Karayolu/Tünel/Köprü	26	63,4
	İdari bina	14	34,1
	İçme Suyu/Arıtma Tesisleri	13	31,7
	Kanalizasyon Sistemi	13	31,7
	Ticaret Merkezi	13	31,7
	Sosyal/Kültürel Tesis	12	29,3
	Fabrika	10	24,4
	Konut	10	24,4
	Turistik Tesis	10	24,4
	Enerji Nakil Hatları	7	17,1
	Sağlık Tesisi	7	17,1
	Baraj	6	14,6
	Depolama Tesisleri	6	14,6
	Enerji Santrali	6	14,6
	Havalimanı	6	14,6
	Sportif Tesis	6	14,6
	Demiryolu	5	12,2
	Petrokimya Tesisi	5	12,2
	Askeri Tesis	4	9,8
	Gaz/Petrol Boru Hatları	4	9,8
	Sulama	4	9,8
	Okul	3	7,3
	Liman	2	4,9
Diğer	2	4,9	
İletişim Sistemleri	1	2,4	

7.7. Şirketlerin Faaliyet Gösterdiği Ülkeler:

Bu bölümde şirketlerin yurtdışında hangi ülkelerde faaliyet gösterdiği sorulmuştur. Ankete katılan 41 şirketin 26'sı (%63,4) Orta Doğu Ülkelerinde, 23'ü (%56,1) Afrika Ülkelerinde, 22'si (%53,7) Türk Cumhuriyetlerinde faaliyet gösterirken, 18'i (%43,9) Asya Ülkelerinde faaliyet göstermektedir. Firmalardan 9'u (%22,0) Rusya'da, 6'sı (%14,6) ise Avrupa Birliği Ülkelerinde varlık gösterirken, 4'ü (%9,8) Kuzey Amerika Kıtasında varlık göstermektedir. Ankete katılan firmalardan sadece 1'i (%2,4) Güney Amerika Kıtası ve "diğer" ülkelerde iş yaptığını belirtmiştir. Diğer ülkeler kapsamında Arnavutluk ve Bosna Hersek yer almaktadır. Ayrıca ankete katılan hiçbir firma Uzak Doğu Ülkelerinde faaliyet göstermemektedir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Şirketlerin faaliyet gösterdiği ülkeler

		n	%
Şirketlerin faaliyet gösterdiği ülkeler	Orta Doğu Ülkeleri	26	63,4
	Afrika Ülkeleri	23	56,1
	Türk Cumhuriyetleri	22	53,7
	Asya Ülkeleri	18	43,9
	Rusya	9	22,0
	Avrupa Birliği Ülkeleri	6	14,6
	Kuzey Amerika Kıtası	4	9,8
	Güney Amerika Kıtası	1	2,4
	Diğer	1	2,4
	Uzak Doğu Ülkeleri	0	0,0

7.8. Şirketlerin Yurtdışı Gelirleri:

Bu bölümde şirketlere yurtdışında gerçekleştirdikleri projelerden elde ettikleri gelirlerin toplam gelirleri içerisindeki payı sorulmuştur. Ankete katılan 41 şirketten 2'si henüz yurtdışında hiçbir proje üstlenmediğini belirtirken, ankete katılan firmalardan 9'u yurt dışındaki projelerden elde ettiği gelirlerin toplam gelirler içindeki payının %5-%10 arasında olduğunu, 12'si %10-%25 arasında olduğunu belirtmiştir. Firmalardan 10'u %25-%50 arasında gelirini, 6'sı %50-%75 arasında gelirini yurtdışı projelerden sağlamaktadır. Sadece bir firmanın yurtdışından elde ettiği gelir toplam gelirlerinin % 75'inden fazladır. Genel olarak değerlendirildiğinde, şirketlerin gelir elde etme yönünden yurtiçi pazarlara bağımlı olduğu söylenebilir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Şirketlerin yurtdışı gelirleri

		n	%
Şirketlerin yurtdışı gelirleri	% 0 (Henüz yurtdışında hiçbir proje üstlenilmemiştir)	2	5,0
	%5-%10 arasında	9	22,5
	%10-%25 arasında	12	30,0
	%25-%50 arasında	10	25,0
	%50-%75 arasında	6	15,0
	%75'ten fazla	1	2,5
	Toplam	41	100

7.9. Devletin Verdiği Teşvikler ve Teşviklerin Rekabet Üzerindeki Etkisi:

Devlet yardımlarının uygulanmasında, firmalar ihtiyaçlarına göre farklı destek kalemlerine başvuruda bulunmakta ve gerekli koşulları sağlamaları halinde destekten faydalandırılmaktadır. Bu kapsamda, firmaların bir kısmı bazı destek kalemlerine hiç başvurmazken, her firma farklı destek kalemlerinden farklı seviyelerde faydalanmaktadır. Ankete katılım sağlayan firmalar da, yoğun olarak faydalandıkları destek kalemlerine yüksek puan verirken, hiç başvuruda bulunmadıkları destek kalemlerini “etkisiz” veya “çok etkisiz” olarak değerlendirmiştir. Böylece aynı soru içerisinde, hem destek kalemlerinin firmalardan ne derece talep gördüğü ölçülmüş, hem de faydalanılan destek kalemlerinin yurtdışına yönelik ticari faaliyetlerin etkinliğini ve kalitesini arttırmada ne derece etkin rol oynadığı değerlendirilmiştir.

İlk olarak seminer ve konferans katılım desteği değerlendirilmiştir. Ankete katılan 41 firmadan 27'si bu destek kaleminden faydalandığını belirtmiştir. Destekten faydalanan 27 firmanın vermiş olduğu cevapların ortalama değeri 4,48 olarak be-

lirlenmiş ve firmalar seminer ve konferans katılım desteği kalemini “etkili” olarak değerlendirmiştir. Seminer ve konferans katılım desteği ankete katılan firmaların en çok faydalandığı destek kalemlerinden biri olarak görülmektedir (Çizelge 9).

Çizelge 9. Firmaların devlet desteklerinden yararlanma ve rekabet gücüne etkisinin değerlendirilmesi

	Çok etkili		Etkili		Fark etmez		Etkisiz		Çok etkisiz		Ort. *	Ss
	n	%	N	%	n	%	n	%	N	%		
Proje Desteği	21	75,0	3	10,7	2	7,1	0	0,0	2	7,1	4,46	1,138
Yurtdışı Ofis Desteği	17	63,0	7	25,9	1	3,7	0	0,0	2	7,4	4,37	1,115
Reklam, Tanıtım ve Pazarlama Desteği	14	56,0	7	28,0	2	8,0	0	0,0	2	8,0	4,24	1,165
Pazar Araştırması Desteği	12	52,2	6	26,1	3	13,0	1	4,3	1	4,3	4,17	1,114
Yurtdışı Fuar Katılım Desteği	16	64,0	6	24,0	2	8,0	0	0,0	1	4,0	4,44	0,961
Seminer ve Konferans Katılım Desteği	16	59,3	10	37,0	0	0,0	0	0,0	1	3,7	4,48	0,849
Yurtdışı Eğitim Desteği	11	50,0	5	22,7	5	22,7	0	0,0	1	4,5	4,14	1,082
Yazılım Desteği	10	52,6	4	21,1	3	15,8	0	0,0	2	10,5	4,05	1,311
Mesleki Sorumluluk Sigortası Desteği	13	61,9	4	19,0	1	4,8	1	4,8	2	9,5	4,19	1,327
Uluslararası Mesleki Yarışmalara Katılım	8	42,1	2	10,5	2	10,5	5	26,3	2	10,5	3,47	1,541

*Ortalama değerlerin hesaplanmasında her bir ölçek için katsayı değerleri “Çok etkili 5”, “Etkili 4”, “Fark etmez 3”, “Etkisiz 2”, “Çok etkisiz 1” olarak kabul edilmiştir.

Her bir destekten yararlanan firma sayısı ve ilgili desteğin rekabet gücüne etkisi yönünden diğer destek kalemlerine ilişkin şu bulgular elde edilmiştir: Ortalama değerler dikkate alındığında 28 firmanın yararlandığı proje desteği (4,46), 25 firmanın yararlandığı yurtdışı fuar katılım desteği (4,44), 27 firmanın yararlandığı yurtdışı ofis desteği (4,37) ve 25 firmanın yararlandığı reklam, tanıtım ve pazarlama desteği (4,24) firmaların rekabet gücü üzerinde etkili olan faktörler arasındadır. 21 firmanın yararlandığı mesleki sorumluluk sigortası desteği (4,19), 23 firmanın yararlandığı pazar araştırması desteği (4,17), 22 firmanın yararlandığı yurtdışı eğitim desteği (4,14) ve 19 firmanın yararlandığı yazılım desteği (4,05) fir-

malar tarafından rekabet gücü üzerinde “etkili” olan değer faktörler olarak değerlendirilmiştir. Firmaların etkili olarak görmediği tek destek kalemi ise 19 firmanın yararlandığı uluslararası mesleki yarışmalara katılım desteğidir (3,47). Bu destek firmalar tarafından “fark etmez” olarak değerlendirilmiştir (Çizelge 9).

Firmaların destek kalemlerine yönelik genel değerlendirmelerinde ise şu yorumlara yer verilmiştir: Firmalar, proje desteği ile ihalelerde fiyat avantajı elde ederek daha rekabetçi teklifler hazırlama fırsatı bulduklarını, yurtdışı ofis desteği ile yeni ofisler açtıkları ülkelerde yerinde iş takibi yapabildiklerini ve yerel piyasayla doğrudan bağlantı kurabildiklerini, reklam, tanıtım ve pazarlama desteği ile tanıtım faaliyetlerini arttırdıklarını, pazar araştırması desteği ile yeni pazarlardaki işveren ve potansiyel yerel ortaklarla görüşme şansı bulduklarını, fuar ve seminer gibi uluslararası organizasyonlara katılım sağlayan desteklerle farklı programlara katılıp yeni gelişmeleri takip etme ve kendilerini tanıtmaya fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir. Yoğun rekabet ortamında bu desteklerin sağlandığını bilmenin fiyatlandırmalarda ellerini rahatlattığını belirten firmalar, özellikle destek limitinin en fazla olduğu proje desteğinin yabancı firmalara karşı doğrudan avantaj sağladığını vurgulamıştır.

7.10. Firmaların Yurtdışında Karşılaştığı Sorunlar:

Bu bölümde şirketlerin küresel rekabet koşullarına uyum sağlama konusunda karşılaştığı sorunlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Firmalara gönderilen anketlerde sektörün bir takım eksiklikleri hakkında görüşleri sorulmuştur. Firmalar sorulan sorulara “çok önemli”, “önemli”, “fark etmez”, “önemsiz”, “çok önemsiz” seçeneklerine göre cevaplarını vermiştir. Firmaların vermiş olduğu cevaplara göre sorunun önem derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çizelge 10’daki ortalama değerlere göre **bölgesel ve siyasi gelişmelerin iş yaşamına etkisi (4,43)**, ekonomik konjonktürde belirsizlik algısı (4,32), yüksek yazılım maliyetleri (4,06), **üstlenilecek projeler için gerekli finansmana erişim problemleri (4,03)** ve firmanın yeni girdiği pazarlardaki hukuki ve kurumsal yapıyı yeterince kavrayamaması (3,92) firmaların önemli gördüğü sorunların başında gelmektedir. Firma tecrübelerinin yabancı işverenlere/müşterilere tanıtılmasında yaşanan sıkıntılar (3,79), firmanın yetiştirdiği mühendislerin tecrübe kazandıktan sonra rakip firmalarca transferi (3,65), firmanın uzmanlık alanı bakımından avantajlı olduğu projelerin ihalelerini kazanamaması (3,62) ve yüksek teknik araç gereç maliyetleri (3,57) diğer “önemli” sorunlar olarak görülmektedir (Çizelge 10).

Çizelge 10. Şirketlerin yurtdışında karşılaştığı sorunların değerlendirilmesi

	Çok önemli		Önemli		Fark etmez		Önemsiz		Çok önemsiz		Ort. *	SS
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Firma ölçeğinin proje büyüklüğüne uygun olmaması	8	22,2	11	30,6	5	13,9	8	22,2	4	11,1	3,31	1,348
İhale edilen projenin gerektirdiği uzmanlık alanında yeterli tecrübeye sahip olmamak	4	10,5	12	31,6	8	21,1	9	23,7	5	13,2	3,03	1,241
Firmanızın uzmanlık alanı bakımından avantajlı olduğu projelerin ihalelerini kazanamamak	10	25,6	15	38,5	8	20,5	1	2,6	5	12,8	3,62	1,269
Firmanızın yeni girdiği pazarlardaki hukuki ve kurumsal yapıyı yeterince kavrayamaması	7	18,4	25	65,8	4	10,5	0	0,0	2	5,3	3,92	0,882
Firmanızın teknolojik dönüşüm ve inovatif çözümler üretmede rakiplerine göre gecikmesi	1	2,8	10	27,8	9	25,0	11	30,6	5	13,9	2,75	1,105
Firmanızın yabancı dil bilen teknik eleman eksikliği	2	5,1	12	30,8	8	20,5	2	5,1	15	38,5	2,59	1,409
Firmanız yöneticilerinin tecrübeli elemanları yurtdışı projelere kaydırmadaki isteksizliği	2	5,6	8	22,2	7	19,4	7	19,4	12	33,3	2,47	1,32
Firmanızın tecrübeli elemanlarının yurtdışı projelerde görev alma konusundaki isteksizliği	1	2,6	15	39,5	7	18,4	3	7,9	12	31,6	2,74	1,349

Yurtdışı Müteahhitlik Ve Teknik Müşavirlik Firmalarına Verilen Devlet Teşviklerinin Firmalar Üzerindeki Etkisinin Araştırılmasına Yönelik Bir Çalışma

Firma tecrübelerinin yabancı işverenlere/ müşterilere tanıtılmasında yaşanan sıkıntılar	10	26,3	18	47,4	4	10,5	4	10,5	2	5,3	3,79	1,119
Firmanızın teknoloji ve mühendislerin teknik yeterliliği bakımından küresel rekabetin gerisinde kalması	3	8,1	8	21,6	8	21,6	10	27,0	8	21,6	2,68	1,27
Firmanızın işgücü maliyetleri bakımından küresel rekabetin gerisinde kalması	3	7,9	18	47,4	7	18,4	8	21,1	2	5,3	3,32	1,068
Firmanızın uluslararası ihalelere verilen teklif tutarları bakımından nispeten pahalı kalması	5	13,2	11	28,9	10	26,3	9	23,7	3	7,9	3,16	1,175
Firmanızın üstlenilecek projeler için gerekli finansmana erişim problemleri	15	41,7	15	41,7	2	5,6	0	0,0	4	11,1	4,03	1,23
Firmanızın yetiştirdiği mühendislerin tecrübe kazandıktan sonra rakip firmalarca transferi	10	27,0	11	29,7	9	24,3	7	18,9	0	0,0	3,65	1,086
Firmanızın yüksek teknik araç gereç maliyetleri	8	22,9	12	34,3	7	20,0	8	22,9	0	0,0	3,57	1,092
Firmanızın yüksek yazılım maliyetleri	13	37,1	14	40,0	5	14,3	3	8,6	0	0,0	4,06	0,938

Ekonomik konjonktürde belirsizlik algısı	17	44,7	17	44,7	3	7,9	1	2,6	0	0,0	4,32	0,739
Bölgesel ve siyasi gelişmelerin iş yaşamına etkisi	20	54,1	14	37,8	2	5,4	1	2,7	0	0,0	4,43	0,728

*Ortalama değerlerin hesaplanmasında her bir ölçek için katsayı değerleri “Çok önemli 5”, “Önemli 4”, “Fark etmez 3”, “Önemsiz 2”, “Çok önemsiz 1” olarak kabul edilmiştir.

Firmaların fazla önemli bulmadığı ve “fark etmez” olarak nitelendirdiği sorunlar arasında şunlar yer almaktadır: Firmanın işgücü maliyetleri bakımından küresel rekabetin gerisinde kalması (3,32), firma ölçeğinin proje büyüklüğüne uygun olmaması (3,31), firmanın uluslararası ihalelere verdiği teklif tutarları bakımından nispeten pahalı kalması (3,16) ve ihale edilen projenin gerektirdiği uzmanlık alanında yeterli tecrübeye sahip olmaması (3,03) önemli bulmadığı sorunlar arasındadır. Firmanın teknolojik dönüşüm ve inovatif çözümler üretmede rakiplerine göre gecikmesi (2,75), firmanın tecrübeli elemanlarının yurtdışı projelerde görev alma konusundaki isteksizliği (2,74), firmanın teknolojisi ve mühendislerin teknik yeterliliği bakımından küresel rekabetin gerisinde kalması (2,68) ve firmanın yabancı dil bilen teknik eleman eksikliği (2,59) diğer önemsiz görülen sorunlardır.

Firmalar için önemsiz görülen sorun ise firma yöneticilerinin tecrübeli elemanları yurtdışı projelere kaydırmadaki isteksizliği (2,47) olarak belirlenmiştir (Çizelge 10).

7.11. Teşviklerin Sektör Üzerindeki Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Anket çalışmasının son bölümünde devletin vermiş olduğu teşviklerin etkinliği değerlendirilmiştir. Firmalar sorulan soruları “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “fark etmez”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” ifadeleri ile değerlendirmiştir. Firmaların vermiş olduğu cevaplara göre teşviklerin sektördeki etkinliği test edilmiştir. Anket gönderilen firmaların tamamına yakını bu bölümü cevaplandırmıştır.

Çizelge 11'deki ortalama değerler dikkate alınarak bir değerlendirme yapıldığında; devlet yardımlarının sektör ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi (4,30), yeni teşvik türleri oluşturulması (4,28), mevzuatın uygulamadaki değişikliklere göre yeniden düzenlenmesi (3,88) ve teşviklerle ilgili süreçte bürokratik işlemlerin azaltılması (3,80) görüşlerine firmalar katılmaktadır. Teşviklerin farklı pazarlara girmeye fırsat sağlaması (3,71), teşvik limitlerinin firmaların yurt dışı performansına göre yeniden düzenlenmesi (3,68), teşviklerin **küresel rekabette** firmalara üstünlük sağladığı (3,54) ve devlet teşviklerini yeterli bulmaktayız (3,50), **görüşlerine firmalar** teşviklerin etkili olduğu yönünde katılmaktadır (Çizelge 11).

Firma yöneticileri; devlet teşviklerinin yurt dışına açılmalarına etkili olduğu (3,48), teşviklerin maliyet dezavantajlarını karşılamada yetersiz kaldığı (3,46), teş-

viklerin işletme sermayesine katkı sağladığı (3,44), konularındaki devlet teşviklerinin sektöre etkisini nötr bir ifade ile “fark etmez” olarak değerlendirmiştir (Çizelge 11).

Firma yöneticilerinin teşviklerin sektöre etkisi konusunda katılmadığı tek faktör, devlet yardımlarına başvurma konusunda firma kaynaklı idari yetersizliklerin bulunmasıdır (2,21).

Çizelge 11. Şirketlerin devlet teşvikleri hakkındaki görüşleri

	Kesinlikle katılıyor		Katılıyor		Fark etmez		Katılmıyor		Kesinlikle katılmıyor		Ort. *	SS
	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%		
Devlet teşviklerini yeterli bulmaktayız.	4	10,0	24	60,0	2	5,0	8	20,0	2	5,0	3,50	1,086
Devlet teşvikleri yurt dışına açılmamızda etkili olmuştur.	11	27,5	14	35,0	4	10,0	5	12,5	6	15,0	3,48	1,414
Teşvikler işletme sermayesine katkı sağlamıştır.	11	28,2	11	28,2	5	12,8	8	20,5	4	10,3	3,44	1,373
Teşvikler küresel rekabette firmamıza üstünlük sağlamıştır.	12	32,4	8	21,6	7	18,9	8	21,6	2	5,4	3,54	1,304
Teşvikler farklı pazarlara girmeye fırsat sağlamıştır.	12	31,6	14	36,8	3	7,9	7	18,4	2	5,3	3,71	1,250
Teşvik limitleri firmaların yurt dışı performansına göre yeniden düzenlenmelidir.	15	39,5	9	23,7	2	5,3	11	28,9	1	2,6	3,68	1,338

Yeni teşvik türleri oluşturulmalıdır.	23	57,5	7	17,5	9	22,5	0	0,0	1	2,5	4,28	0,987
Mevzuat ve uygulamadaki değişiklikler yeniden düzenlenmelidir.	13	32,5	12	30,0	12	30,0	3	7,5	0	0,0	3,88	0,966
Devlet yardımları sektör ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir.	20	50,0	14	35,0	4	10,0	2	5,0	0	0,0	4,30	0,853
Teşviklerle ilgili süreçte bürokratik işlemler azaltılmalıdır.	17	42,5	9	22,5	6	15,0	5	12,5	3	7,5	3,80	1,324
Teşvikler maliyet dezavantajlarını karşılama yetersiz kalmıştır.	7	17,9	15	38,5	8	20,5	7	17,9	2	5,1	3,46	1,144
Devlet yardımlarına başvurma konusunda firmamızdan kaynaklı idari yetersizlikler bulunmaktadır.	2	5,1	6	15,4	3	7,7	15	38,5	13	33,3	2,21	1,218

*Ortalama değerlerin hesaplanmasında her bir ölçek için katsayı değerleri “Kesinlikle katılıyorum 5”, “Katılıyorum 4”, “Fark etmez 3”, “Katılmıyorum 2”, “Kesinlikle katılmıyorum 1” olarak kabul edilmiştir.

8. Sonuç Ve Öneriler:

Türk teknik müşavirlik sektörünün gelişimine yönelik öneriler sunmak üzere hazırlanmış olan bu tez çalışmasında öncelikle teknik müşavirlik hizmetleri ve müteahhitlik hizmetleri ilişkisi açıklanmış, ardından sektörün Türkiye'deki ve dünyadaki konumundan bahsedilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise anket uygulaması yapılmıştır.

Anket çalışmasında öncelikle katılımcı firmaların genel profili tespit edilmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmeler ağırlıklı olarak üstyapı alanında faaliyet göstermekte, şirketlerin tamamı teknik müşavirlik alanında hizmet vermektedir. 41 şirketten, 14'ü 10-49 kişi aralığında çalışana, 11'i ise 250 ve daha fazla çalışana sahiptir. Bu oranlar bize sektörde iş yapan ve ankete cevap veren şirketlerin genelde küçük işletmeler olmadığını göstermektedir.

Şirketlerin 22'si 20 yıldan fazla yurtdışı tecrübeye sahiptir. Dolayısıyla ankete katılan şirketlerin yurtdışında iş yapma konusunda deneyimli oldukları söylenebilir. Şirketlerin en çok hizmet verdiği alan danışmanlık, tasarım ve mühendislik alanlarıdır. Şirketlerden hiçbirisi pazarlama hizmeti sunmamaktadır. Şirketlerin en çok karayolu/tünel/köprü yapımında uzmanlaştığı gözlemlenmiştir. En az uzmanlaşılan alanlar ise iletişim sistemleridir. Şirketlerin en fazla Ortadoğu ülkeleri ve Afrika ülkelerinde iş yaptığı gözlemlenmiştir. Ankete katılan firmaların verdiği cevaplara göre şirketler Orta Doğu Ülkelerinde ve Afrika ülkelerindeki piyasaya hâkimdir. Firmaların yurtdışından elde ettiği gelirlerin toplam gelirleri içindeki payına bakacak olursak 6 firmanın %50-%75 arasında gelirini yurtdışından elde ettiği, sadece 1 firmanın yurtdışı gelirleri toplam gelirlerinin %75'inden fazla olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında kalan 34 firmanın yurtdışından elde ettiği gelirlerinin toplam gelirleri içerisindeki payının %50'nin altında olması bu firmaların gelir yönünden iç pazara bağlı olduğunu göstermektedir.

Araştırma çalışmasında firmalar devlet yardımlarını ayrı ayrı değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeye göre en etkin devlet yardımı seminer ve konferans katılım desteğidir (Ortalama: 4,48). Ardından proje desteği (4,40), yurtdışı fuar katılım desteği (4,44) ve yurtdışı ofis desteğinin (4,37) geldiği belirlenmiştir. Ayrıca bu destek kalemlerinin firmalar için en fazla ödemenin yapıldığı destek kalemleri olduğu da görülmektedir.

Teknik müşavirlik hizmetleri sektörünün gelişimine yönelik kamu kurumlarınınca yürütülen programların şüphesiz en dikkat çekenini doğrudan bu sektörü hedef alan devlet yardımı mekanizmasıdır. Ekonomi Bakanlığınca yürütülen sistemin son yıllarda mevzuat değişiklikleriyle daha da işlerlik kazanması ve ödenen miktarların ciddi bir artış göstermesi, özellikle yurtdışına açılımda firmaları cesaretlendiren özellikleriyle son derece olumlu yorumlar almakta, sektör temsilcilerini memnun etmektedir.

Çalışmada firmaların yurtdışında karşılaştığı sorunları değerlendirmesi istenmiştir. Firmaların en çok karşılaştığı sorunların başında **bölgesel ve siyasi**

gelişmelerin iş yaşamını etkilemesi (4,43) gelmektedir. Ardından ekonomik konjonktürde belirsizlik algısı (4,32), firmaların yüksek yazılım maliyetleri (4,06) ve firmaların üstlenilecek projeler için gerekli finansmana erişim problemleri (4,03) diğer önemli sorun alanlarıdır.

Alan çalışmasında firmalara devlet teşvikleri hakkında görüşleri sorulmuştur. Firmalar en çok “devlet yardımlarının sektörün ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir (4,30)” **görüşünü bildirmiştir. Firmaların derecelendirmesine göre** “yeni teşvik türleri oluşturulmalıdır (4,28)” ve “mevzuat ve uygulamadaki değişiklikler yeniden düzenlenmelidir (3,88)” **görüşleri de en yüksek ortalama puan alan görüşler** arasındadır.

Alan çalışmasının özellikle devlet yardımları ile ilgili değerlendirmeler içeren kısımlarının, teşvik mekanizmasının işlerliğine ilişkin oldukça faydalı bilgi sağladığı, gerek mevcut destek kalemlerinden faydalanılma seviyesi, gerekse yeni destek kalemi önerileriyle ilerleyen dönemde ilgili mevzuat üzerine yapılabilecek revizyon çalışmalarına önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Sektöre ilişkin yapılan değerlendirmeler, Türk teknik müşavirlik hizmetleri sektörünün genel anlamda dünya standartları seviyesinde teknik yeterliliğe sahip olmakla birlikte, şirket büyüklüklerinin sınırlı ölçeklerde kalması, pazarlama faaliyetlerinin istenen seviyede olmaması, süreç yönetimi, iş geliştirme ve iş potansiyeli yaratma konularında sorunlar yaşanması, sektöre bakış açısındaki genel algının önemli bir engel teşkil etmesi, kalifiye teknik personel bulmada yaşanan zorluklar, finansal yapıların güçlü olmaması, yurtdışında bazı firmaların sadece belli Türk müteahhitlik firmalarına bağımlı olarak projelerde yer bulabilmesi, yurtiçi piyasanın istenen büyüklüğe ulaşmamış olmasının sektörün olgunlaşmasını geciktirmesi gibi sebeplerle belirli bir gelişmişlik seviyesinin üzerine çıkamadığını göstermiştir.

Sonuç olarak, Türk teknik müşavirlik hizmetleri sektörü gelişme ve büyümeye açık bir bebek endüstri olarak dikkat çekmektedir. Dolayısı ile korumaya alınmalı ve desteklenmelidir. Devlet yardımlarının cesaretlendirici etkisi ile yurtdışına açılan ve gerçekleştirdiği projelerle başarılı performans sergileyen firmalar yurt içinde aktif olan ancak yurtdışına açılma konusunda kararsız olan birçok firmaya da örnek olacak, bu sayede uluslararası piyasada rekabet edilebilecektir.

Kaynakça:

ACİNÖROĞLU, Serkan, (2009), “Genel Olarak Vergi Teşviklerinin Ekonomi Üzerine Etkinliği” **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, I, 1: 147-169.

Engineering News-Record (ENR) (2017), “The Top 225 International desing firms”, McGraw-Hill Construction

YAKAL, Ali (2002), “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”, **Dış Ticaret Dergisi**, 24-29

DEİK (2017), **2016 yılı faaliyet raporu**, URL : <https://www.deik.org.tr/uploads/deik-2016-faaliyet-raporu-dijital-kullanim.pdf> Son Erişim Tarihi: 02.05.2018

DEİK (2017), Uluslararası Teknik Müşavirlik İş Konseyi Üyeleri Faaliyetleri, URL : <https://www.deik.org.tr/ulke-bultenleri-deik-uluslararasi-teknik-musavirlik-is-konseyi-uyeleri-faaliyetleri> Son Erişim Tarihi: 02.05.2018

EKONOMİ BAKANLIğI,(2017) Hizmet Ticareti, Uluslararası İlişkiler,URL:http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/hizmetTicareti/Ulus_Ili?_afLoop=1433180825647596&_afWindowMode=0&_afWindowId=zbdeu10w_109#!%40%40%3F_afWindowId%3Dzbdeu10w_109%26_afLoop%3D1433180825647596%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dzbdeu10w_180 Son Erişim Tarihi: 17.03.2018.

Ekonomik Araştırmalar Ağustos 2017/ Ayşe Özden Müdür & Maral Haçikođlu URL: <https://www.atbank.com.tr/documents/CEZAYIR%20-%20AGUSTOS%202017.PDF> Son Erişim Tarihi: 17.03.2018

MEVZUAT, 2014/10 Sayılı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Karar, URL: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/Hizmet%20Ticareti/Sekt%C3%B6rler%20ve%20Destek%20Programlar%C4%B1/02.Yurtd%C4%B1-C5%9F%C4%B1%20M%C3%BCteahhitlik%20ve%20Teknik%20M%C3%BC-C5%9Favirlik%28YDMH%29/ekler/2014-10.pdf?lve> Son Erişim Tarihi: 17.03.2018

TDK, Güncel Türkçe Sözlük, URL:http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gt-s&view=gts

Son Erişim Tarihi: 17.03.2018

TMMMB, Değerlendirme Çalışması URL:http://www.tmmmb.org.tr/images/GORUSLERIMIZ/TurkMmmB_TM_Sektor_degerlendirme.pdf Son Erişim Tarihi: 17.03.2018

TMMMB,(2017) ENR 2017 en büyük 225 uluslararası dizayn şirketi listesi, URL:<https://www.enr.com/toplists/2017-Top-225-International-Design-Firms-1> Son Erişim Tarihi: 02.05.2018

Extended Abstract:

Considering the added value and employment opportunities created by the construction sector, it is a very important sector for the economies of the countries. The construction sector in which our local companies are active, is a sector with high employment capacity due to the use of input from many sectors and the variety of labor needed. Considering the sectors that provide main inputs to the construction sector, the sectors providing goods and services and the role in regional development, the share of GDP in the GDP is considerably higher than the statistical values.

Turkey's contracting services sector, which has an important historical experience which opened its first overseas economic integration in the world, plays a pioneering role in our industry as the most advanced service expansion to new markets in Turkey. In today's global competition, the economic development of countries is largely dependent on the export performance. Therefore, countries attach a special importance to foreign trade. In the face of increasing international competition, countries are setting strategies to increase exports in sectors with high added value and taking macroeconomic measures to support it. One of these measures is the dissemination of foreign exchange earning services. Among the foreign exchange earning services in our country, the most advanced sector, overseas contracting and technical consultancy services sector. Therefore, countries are encouraging the contracting and technical consultancy sector in abroad.

The importance of the technical consultancy services sector, including pre-project preparation, project process follow-up and post-project control operations, including engineering, consultancy and architecture services, is therefore increasing day by day. As the volume of the contracting sector grows, the technical consultancy sector, which increases its importance in parallel, provides services in areas such as feasibility studies, design works, marketing and project management, especially for technology intensive projects that require engineering knowledge, and pave the way for the projects to be completed in a healthy manner. Therefore, the increase in the quality of technical consultancy services increases the developments in the contracting sector and the size of the projects undertaken.

In addition to the supply relationship with the contracting sector in our country, technical consultancy services sector has shown that it is an independent sector in the last 30 years. This divergence with the contracting sector has led to the emergence of large-scale technical consultancy firms in international markets. The Turkish technical consultancy sector continues its development and growth. Considering the foreign consultancy firms, the volume of business to be prominent in international markets has not yet been reached, and unfortunately, it is observed that the international markets are one step behind. In this context, the Turkish technical consultancy services sector could be considered as an infant industry and observing its development will be more healthy to offer solutions.

The rapid developments in engineering services led to a pause in the services

of the technical consultancy sector. At this point, it is very important to define the general definition of technical consultancy services in detail and to determine the scope and correct road map together with the sub-branches included in these definitions. In addition, the examination of international legislation, in particular the General Agreement on Services Trade, and the global business volume of the technical consultancy services sector, and the assessment of the size of the target markets, are of particular importance in determining the current position of the Turkish technical consultancy services sector. Healthy determination of this finding is important in terms of taking the model of successful examples in the world as well as determining our potential.

In this context, some concrete criteria with international comparability are needed to examine the position of the sector in international markets. At the beginning of these criteria, the number of projects, the size of the project, the number of countries under consideration, and the market share in each country. A detailed examination of the situation of the contracting and technical consultancy sectors within the country will also inform us about the potential of the sector.

The examination of local legislation in our country is also important for our technical consultancy sector to be understood better. In addition to the international legislation and agreements, the effects of national legislation on our firms, the contribution they make to international expansion, and the extent to which they are challenging should be evaluated. In this thesis, one of the techniques we will apply when analyzing the technical consultancy sector will be SWOT analysis. Because the analysis of the strengths and weaknesses of the sector, identifying the opportunities and threats in front will be possible through this analysis. The results of the SWOT analysis are considered to be highly effective in reviewing policies for the sector.

On the other hand, our companies benefit from various support items within the scope of the "Decision on State Aids to be Provided to the Technical Consultancy Services No. 2014/10". In the said legislation, changes have been made in line with the needs of the sector. In order to ensure that the Turkish technical consultancy sector has a global competitive edge, legislative changes should be made in light of the opinions and evaluations of the sector and the trends in the world.

Within the scope of this study, detailed analyzes are made on the Turkish technical consultancy services sector, so that a clearer view on the situation of the sector will be obtained and solution suggestions for the sector can be presented. Because the size and number of the undertaken projects are already important in terms of examining the effects of state aid on the sector. The opinions of the representatives of the sector who are currently benefiting from the support and undertaking projects abroad will give us more information about the effectiveness of the incentives. For this reason, the current situation of the leading firms of the sector has been examined in this thesis study and the opinions of the sector representatives about the sector have been taken.

In this thesis, it is aimed to eliminate the lack of resources in the field of technical consultancy services in our country. It is evaluated that the current state of the Turkish technical consultancy services sector, which is in the position of the infant industry, examines the successful examples of the sector in the world and evaluates the support mechanisms that can be applied and the suggestions to be developed accordingly will accelerate the increase in the quality and size of the contracting services in the said sector and thus in the foreign sector.